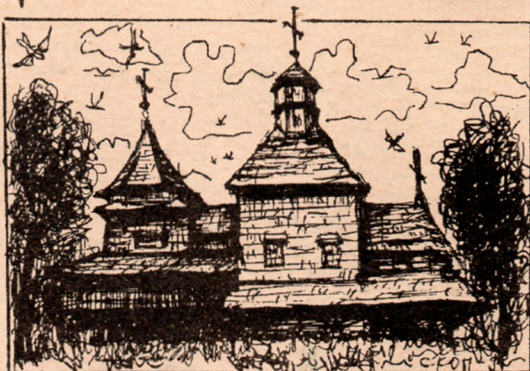
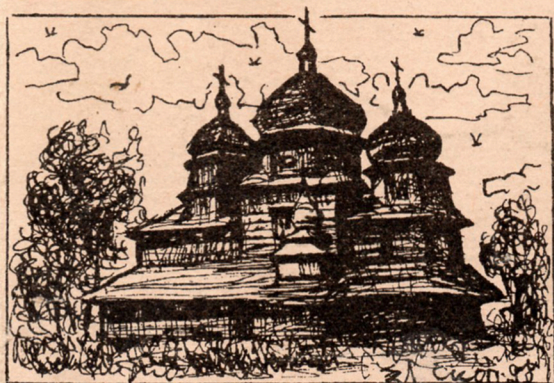


Музей «Дрогобиччина»

ДРОГОБИЦЬКІ ХРАМИ



ВОЗДВИЖЕННЯ



ТА СВЯТОГО ЮРА

У ДОСЛІДЖЕННЯХ

ПЕРШІ ЧИТАННЯ



Музей “Дрогобиччина”

**ДРОГОБИЦЬКІ ХРАМИ
ВОЗДВИЖЕННЯ ТА СВЯТОГО ЮРА
У ДОСЛІДЖЕННЯХ**
Перші читання

*Матеріали виступів
23 червня 1998 р.
м. Дрогобич*

**Wooder temples
of Drohobych Churches
of the Exaltation of the Holy Cross
and St. Georges by the eyes of reseerchers**
First Readings

Дрогобич
“Відродження”
1998

ББК 85.103.4 УКР

М 33

In the collection are being presented some materials of research works dedicated to Drohobychian wooden temples of XVth to XVIIth ce. Churches of the Exaltation of the Holy Cross and St. Georges. Light is being thrown upon the problems concerning architecture monumental and easel paintings woodcarvings, illuminated miniatures of handwritten books and the history of church buildings.

Редакційна колегія:

З. Бервецький

О. Кошовий

Л. Легнянчин

Л. Скоп (відповідальний за випуск)

В. Пограничний

Я. Павличко

Англійські тексти - О. Кошовий.

Художнє оформлення - П. Скоп, Л. Скоп.

Макетування Р. Качмар.

Фото - В. Ольхом'як, Р. Забашта, Л. Скоп.

Набір текстів - автори.

М 33

У збірнику подано матеріали досліджень дрогобицьких дерев'яних церков XV-XVII століть Воздвиження та Святого Юра. Висвітлюються питання щодо проблеми особливостей архітектури, монументального та станкового живопису, різьблення, рукописних книг та історії цих храмів.

ББК 85.103.4 УКР

ISBN 966-538-111-3

Олег БОЛЮК
Інститут народознавства ІАН України, м. Львів

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ДЕКОРУВАННЯ ДЕРЕВ'ЯНОГО САКРАЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА НА ПРИКЛАДАХ ДРОГОБИЦЬКИХ ПАМ'ЯТОК АРХІТЕКТУРИ

Естетичне сприйняття українських дерев'яних сакральних споруд Галичини, окрім вдалого вирішення пропорцій об'ємно-просторової та планувальної структур, інспірує архітектурний декор. Він тісно пов'язаний із конструктивними прийомами зведення церкви чи дзвіниці та підпорядкований принципам масштабності, співвідношенням окремих будівельних елементів до об'єму в цілому.

Декоративне наповнення екстер'єру споруди виникало у задумах майстрів-будівничих, які реалізовували його від початкових етапів зведення до завершення монументального витвору. Народні теслі прикрашали площини конструктивних елементів завдяки засобам деревообробництва — профілюванню та різьбленню, — внаслідок чого сакральна будівля несла естетичну насолоду, була не тільки культового призначення, а містила і художню цінність.

Впродовж часу дослідження дерев'яної сакральної архітектури основну увагу вчені зосереджували на опрацюванні об'ємно-планувальної структури, генезису і типології храмів, лише спорадично торкаючись декору. У наукових розвідках В.Січинського, Д.Антоновича, В.Щербаківського та інших знаходимо фрагментарні відомості щодо оздоблення храмів [1, 3-24; 6, 3-16; 8, 4-61]. Вивченню архітектурної пластики окремих церков та дзвіниць, зокрема їх фіксації, завдячуємо М.Драгану, О.Лушпинському, І.Грабарю [2, 361-376; 3, 22-37]. Публікації сучасних дослідників Г.Логвина, П.Юрченка, І.Могитича та інших є поступом у вивченні сакрального будівництва українців, що надає можливість детальніше дослідити екстер'єрний декор [5, 48-55; 4, 256-263; 9, 73-81].

Оздоблення фасадів храму, стримане чи більш вишукане, поширене в усіх регіонах України. Однак, у залежності від географічного, етнографічного, часового та інших факторів, архітектурний декор дерев'яних сакральних будівель має локальні відмінності.

Зупинимось на особливостях оздоблення зрубних церков прикарпатських теренів. Прикладом слугуватимуть відомі дрогобицькі церкви Воздвиження Чесного Хреста (XVI-XVII ст.), св. Юра (поч. XVII ст.) та св. Параскеви П'ятниці (1795 р., за іншими даними 1815 р.) [7, 27-33].

Воздвиженська та Святоюрська церкви впродовж свого існування зазнавали ремонту, розбудови та реставрації. Проте, такі нашарування не вплинули на окремі конструктивні деталі (наприклад, вінця зрубу). Навпаки,

відновлення храмів останнього часу, проведені реставраторами, надало можливість побачити архітектурну пластику будівель до їх поступового нищення.

Топографія оздоблення екстер'єру зрубних церков карпатського краю та прилеглих до гір територій є в основному сталою. Насамперед це стосується вінців зрубу. Поширеними силуетами профілювання завершень, винесених за площину стіни колод (пенниць, брусів), були ступінчасті або плавнo-хвилеподібні вирізи (ц. св. Юра, св. Параскеви) з певним ритмом його елемента. Причому на вінцях однієї церкви могли бути різні мотиви. Але такий прийом декорування не створював строкатості, а надавав споруді більш вигадливих контурних ліній (Воздвиження Ч.Хр.) [7, 29-33].

Живописне доповнення надають зигзагоподібні рисунки в'язання колод, які поступово переходять у профільовані виступи. Зазначимо, що дрогобицьким церквам властиве стримане вирішення оздоблення вінців у порівнянні з храмами гірського Закарпаття.

Не менш важливим об'ємом архітектоніки та декорування церкви є галереї. Стовпці галерей, розпор та платви піддашшя творять своєрідну аркаду, яка візуально полегшує конструкцію, справляючи враження ажурності. Окрім цього у дерев'яних деталях часто зняті фаски для надання їм плавного об'єму. Декоративними елементами, попри конструктивне значення, є кріплення стовпців та розпор галереї у складні ламані лінії. На фасаді галерей такий будівельний прийом творить ритмічний площинний орнамент. Доповненням своєрідного узору часто слугують тиблі, які попарно кріплять розпори до стовпців (ц. св. Юра). Особливого ефекту легкості конструкції досягається завдяки повторенню аркади на другому рівні будівлі (ц. Воздвиження Ч. Хр., св. Юра). Однак вважаємо, Воздвиженська церква втратила у певній мірі ажурність, позаяк галерея бабинця шальована вертикально дошками [7, 28-31].

Настунним важливим елементом оздоблення дерев'яного храму є одвірки вхідних дверей. Народні теслі розуміли важливість прикрашення portalу, оскільки за ними відбувались священні дійства Літургії. Тому портал прикрашали не тільки профілюванням, а й інколи різьбленням. Окрім цього на надпоріжнику закомпоновували різьблені написи, які містять інформацію про дату побудови, освячення храму, його патрона, прізвища майстрів, рідше — фундаторів церкви чи роки перебудов, ремонту. Приклад: портал північно-західних дверей церкви св. Юра, одвірки дверей емпори Воздвиженської церкви. Однак, на східних схилах Українських Карпат різьблення порталів не було таким пишним як, наприклад, у церквах Закарпаття. Лаконічність рисунку, найбільш важливі елементи — хрест та розети або стрічковий геометричний орнамент одного-двох його елементів по периметру portalу (ц. Воздвиження Ч.Хр.) свідчать про аскетичний спосіб життя горян, звідси — вміння прикрашати деталі без зайвого насичення рисунку на площині [7, 29-31].

Для окреслення стін барабану та покриття бань майстри-будівничі звичайно вставляли під окапом даху дошки, оздоблені профільованими архітектурними обломами, часто з елементами виїмчастого різьблення. Так, у Святоюрській церкві карниз (гзимс) прикрашений по краях двома рядами зубчиків [7, 31]. Декоративним доповненням слугують вертикально зашальовані профільовані дошки стін надопасань та барабанів у бабинці, наві та вівтарі.

У Воздвиженській церкві застосовано ряд всячич гонт, які профільовані зубчастими вирізами у вигляді мережива [7, 30].

Інший прийом декоративного завершення ошальованих стін верхніх ярусів — сегментні заокруглення (ц. св. Параскеви), які поширені також у подільських церквах. Подібними арковими вирізами кріпленої горизонтально дошки оздоблені ліхтарики верхів дрогобицьких церков. Таке вирішення декорування зустрічаємо переважно у всіх церквах з розвиненими верхами.

Не менш важливою складовою художнього образу культової будівлі є кожухування (покриття) гонтом дахів та стін. Гонт з різноманітними вирізами нижнього краю творить площинний лінійний малюнок, який вдало гармонізує з горизонтально кладеними колодами зрубу. Таке вирішення приваблює своєю вишуканістю, певною поетичністю й на відстані нагадує філігранну кольчугу.

Дерев'яні дзвіниці, які разом з церквами творять єдиний архітектурний ансамбль, майстрами-будівничими оздоблювались дещо скромніше. Як і в храмах, топографія декорування дзвіниць в основному аналогічна: випусти, портали, голосники (подібні до аркад церковних галерей), кожухування. Основною відмінністю й акцентом оздоблення дзвіниць слугують дошки підсябиття. Розміщене на верхніх рівнях баштових дзвіниць підсябиття виступає за площину стіни й профільоване у нижній своїй частині різноманітними вирізами, інколи складного геометричного контуру (дз. при ц. святої Параскеви) [7, 33]. Тут ефект оздоблення полягає у грі світло-тіні наскрізних профільувань. Падаюча тінь декорованого підсябиття дублює його й створює повторний малюнок на площині, чим підкреслює ажурність елементу будівлі.

На відміну від локалізації й типології об'ємно-просторової та планувальної структур церков і дзвіниць декорування їх підпорядковується іншим регіональним особливостям. Поширення окремих типів оздоблення в залежності від їх екстер'єрної топографії у географічних межах часто не збігається з прийнятим поділом будівельних шкіл. Тут градація залежить у значній мірі від прийнятої системи будування, традицій та прийомів оздоблення. Наприклад, профільування вінівчів властиве усім зрубним церквам незалежно від етнографічного регіону.

Таким чином, порушене у статті питання декорування дерев'яного сакрального будівництва на прикладах церков Воздвиження Чесного Хреста, св.Юра, св.Параскеви П'ятниці та їх дзвіниць у м.Дрогобичі вимагає

детального вивчення означеного явища. У доповіді авторставив за мету дати загальну оцінку декорування екстер'єру кількох пам'яток, зазначаючи необхідність дослідження архітектурної декоративної пластики як складової творчої спадщини монументального культового будівництва українців.

ПЕРЕЛІК ПОКЛИКАНЬ:

1. Антонович Д. Із історії церковного будівництва на Україні. — Вип. 1. — Прага: Вид. укр. історично-філологічного т-ва, 1925. — С. 3-24;
2. Грабарь И. Деревянное церковное зодчество Прикарпатской Руси // История русского искусства. Т. II, Вып. 8. — М.: изд. I. Кнебель. — С. 361-376;
3. Драган М. Українські дерев'яні церкви: генеза і розвії форм. Ч. 1, 2. — Львів, 1937. — С. 22-37;
4. Логвин Г. По Україні: Стародавні мистецькі пам'ятки. — К.: Мистецтво, 1968. — С. 256-263;
5. Могитич І. Датування та реконструкція будівельних періодів пам'ятки архітектури XVI-XVIII ст. — церкви св. Юрія у Дрогобичі // Вісник. Ч. 5. — Львів: Укрзахідпроектреставрація, 1996. — С. 48-55;
6. Січинський В. Бойківський тип дерев'яних церков на Карпатах. — Л., 1927. — С. 3-16;
7. Сулик Р. Перлини дерев'яної архітектури Бойківщини (З альбомів М. Драгана). — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1995. — С. 27-33;
8. Щербаківський В. Українське мистецтво. Дерев'яне будівництво і різьба на дереві. — Львів-Київ, 1913. — С. 4-61;
9. Юрченко П. Дерев'яна архітектура України. — К.: Будівельник, 1970-1971. — С. 73-81.